

HADTÖRTÉNELMI APRÓSÁGOK.

MURÁD ÚTJA VÁRNA FELÉ 1444. Rónai Horváth Jenő a Várnai Csatáról írt alapos és sokat idézett tanulmányában (*Hadt. Közlemények* 1888) nagyon részletesen foglalkozik azzal a kérdéssel, hogy «mely irányban indult meg Murád serege s mely viszonyok közt találkozott a magyar és török sereg egymással?» Írónk szerint «ez nagyfontosságú kérdés, melynek megoldásától a további combinatiók egész sorozata függ.» Mivel e kiváló szaktekintély Murád végzetes hadi útja meghatározásának ily nagy fontosságot tulajdonít, azt hisszük, nem végzünk fölösleges munkát, ha e hadi úttal foglalkozunk. Idézett írónk s mások is úgy tanítják, hogy Murád Drinápolyból Nikápolyig ment s onnan fordult Várna felé. Ezzel a nézettel szemben Thúry József a *Hadtörténelmi Közlemények* 1892-ik évfolyamában különösen török forrásokra hivatkozva azt fejtegeti, hogy Murád nem ment Nikápolyig, hanem a legrövidebb utat választotta a Nadi-Derbend szoroson Pravadihoz s onnan Várnához. Fraknoi nem veszi tekintetbe Thúry fejtegetéseit és *A Hunyadiak és a Jagellók kora* című 1896-ban megjelent munkájában azt írja, hogy Murád csak Nikápolyban értesült hitelesen a magyarok útiránya felől. (56. l.) Mi azt hisszük, hogy Thúry József fejtegetéseit nem volna szabad egyszerűen mellőznünk. Már csak azért sem, mert a hiteles források tulajdonkép nem is mondják, hogy Murád Nikápolyig vonult. Thúry megkönnyíthette volna feladatát, ha nem azt nézi, hogy mikép fogják fel mások a forrásokat, hanem azt, hogy mit mondanak a források. Dugosz azt írja: «Ipsi enim, postquam ex Natolia in Europam traierunt, Gallipolim concesserunt, inde ad Adrianopolim, et passim gentes armigeras colligentes validissimum congregarunt exercitum, quocum *versus Nicopolim* venientes.»¹ Dugosz szerint tehát a törökök

¹ Dugosz Opera omnia Tomus XIII. 721 l. Az írók rendszeren nem ezt az 1787-iki kiadást idézik, hanem a régi XVIII. századi kiadást. Ebben a *versus* szó az idézett helyen kimaradt.

átkelvén Azsiából Európába Gallipoliba, s innen Drinápolyba jutottak s fegyvereseket gyűjtögetve, igen erős hadsereget szedtek össze, a melylyel *Nikápoly felé* menve . . . A *versus Nicopolim* ugyanis csak annyit jelenthet Dlugosznál, hogy a szultán Nikápoly felé ment, nem pedig azt, hogy Nikápolyig jutott. Dlugosz szó szerint Palatióból vette át elbeszélését. Palatio is csak azt mondja, hogy a törökök «versus Nicopolim», azaz Nikápoly felé mentek. Meddig jutottak ezen az úton, azt Palatio nem tudja. Ez a «versus Nicopolim» kifejezés Palationál aligha jelent egyebet, mint azt, hogy a török sereg nyugot felől támadott. Thúry nagyon helyesen jegyzi meg: «Mivel Mohammed, nikápolyi bég, Nikápolytól fogva követte a magyar sereget, mivel Murád is nyugot felől érkezett a várnai táborhoz: Palatio nagyon könnyen összetéveszthette az ellenség két csapatát.» Úgy van; csak abban téved Thúry, hogy Palatio «állítja Murádnak Nikápolynál lételét». Nem állítja, hanem úgy képzeli, hogy Murád valahol — ki tudja hol? — a Nikápoly felé vezető úton egyesült a nikápolyi béggel. Neki csak az volt bizonyos, hogy a törökök nyugot felől támadtak.

Thúry Chalkokondylasznak sem akarja elhinni Murád nikápolyi útját. Igen, de Chalkokondylasz sehol sem mondja, hogy Murád Nikápolyig jutott. A byzanci író *Történetének* hetedik könyvében csak annyit mond, hogy a szultán négy napon át követte a magyar sereget, ott táborozván éjjel, a honnan ellenfele nappal távozott. Az ötödik napon — mondja Chalkokondylasz — észrevette Hunyadi, hogy a szultán nyomon követi és felvette vele a harczt.¹ E szerint a byzanci író azt képzelte, hogy a szultán november 6-ikától kezdve követte nyomon a magyarokat, azaz körülbelül Pravadi táján érte utól őket, de hogy Nikápolyból indult volna a szultán Várnának, arról Chalkokondylasz mit sem tud.

Ezek szerint Palatio és Chalkokondylasz nem ellenkeznek a török forrásokkal, sőt némiképp megerősítik Thúrynak azt a következtetését, hogy a szultán nem Nikápolyon át ment Várna felé, hanem «a Nadir-Derbend szoroson át Pravadihoz s onnan Várnához.»

Angyal Dávid.

Eperjes város tornyai, kapui és azoknak hadi felszerelése 1495 körül. Eperjes város 1424. évi számadáskönyvében van egy feljegyzés, mely Keresztély babérkoszorús városi jegyző ke-

¹ Bonni kiadás 330 l.

zétől származik, körülbel 1 az 1495-ik esztendőből. A feljegyzés címe: «Registrum portarum et muri et contenta in eisdem». Magát a feljegyzést az teszi érdekessé, hogy a végén a hadiszerek neveiről latin-német szótárt ad.

A jegyzék szerint Eperjesnek, mint megerősített városnak ebben az időben két kapuja volt, úgy mint a felső és alsó kapú. Az alsó a mai főúteza vasut felé vezető részén, a mai postapalota körül, a felső, a főúteza felső végén, az evang. kollegium kapujával szemben lehetett. Ezen felül a falak mentén tizenegy tornya volt a városnak, melyeket részint polgárok, részint színük után neveztek el.

A kapuk a következő hadiszerszámokkal voltak ellátva:

1. A *felső kapu* felszerelése:

Két (acél) fekete sisak, két ágyú, egy féltaraczk, három «hakownica» nevű kézi puská, egy pisztoly («piscall»), négy dárda, két paizs.

2. Az *alsó kapu* felszerelése:

Két paizs, két lándsa, két sisak, három cséphadaró, két hakownicze, két pisztoly, egy ágyú, egy tarack.

A tornyok közül, a *felső torony* felszerelése:

Két mázsa puskapor, négyszáz nyíl, háromszáz «phuszeyszen alias ferripedia». A löszerszámok közül volt egy ágyú, egy féltaraczk, tizenegy hakownicz. Végül van egy «Heber alias distractorium.»

A Fillach nevű új torony «*New Thurm Ffillach*» felszerelése:

Három hakownicz, egy pisztoly, egy nyolczadmázsa puskapor.

A Brengeszen nevű új torony «*Turris nova Brengeszen.*»

Négy hakownicz, egy nyolczadmázsa puskapor.

Schuster Gáspár tornya «*Turris Caspar Schusters*» felszerelése:

Egy ágyú, egy félágyú (Halbe Hawffnicz), nyolcz hakownicze, három féltaraczk, három pisztoly, öt mázsa puskapor, két mázsa kén. háromszáz nyíl, huszonkét tüzesnyíl (ffeyer feyl), egy hordó szurok.

A Moster nevű torony «*Moster thurm*» felszerelése:

Száz «ffuszeyszen», egy mázsa puskapor, egy félágyú, két hakownicze, négy pisztoly.

A «*New Thurm kewlichte*» felszerelése:

Két hakownicze, két pisztoly, egy nyolczadmázsa puskapor.

A «*New Thurm gemollthe*» felszerelése:

Két hakownicze, egy tizenhatodmázsa puskapor, egy pisztoly.

A «*Nider Thurm*» felszerelése:

Két és félmázsa puskapor, háromszáz nyíl, két ágyú, két hakownicz, nyolcz pisztoly, kétszáz ffuszeyszen.

A fehér torony, «*Weysse Thurm*» felszerelése.

Egy hakownicz, négy pisztoly, egy negyedmázsa puskapor.

A vörös torony, «*Rothe Thurm*» felszerelése :

Két hakownicz, két pisztoly, egy félmázsa puskapor.

Az utolsó, a középső torony, «*Mittel Thurm*» felszerelése :

Ezer nyil, ezer ffluszeyszen, egy félmázsa puskapor, négy hakownicz, két ágyú, egy féltaraczk, egy pisztoly.

Az összeírás azután összegezi a hadifelszerelési tárgyakat, a mikor már megadja egyes tárgyaknak úgy a latin, mind a német nevét. Így például :

Attractoria = leyer,

Distractoria = croppen,

Paweszn = scuta,

Flegel = tribula,

Zecz tharczen = clipeos,

Galee cassides = lipken,

Pectoralia = Brostplech,

Submenta = Barth,

Panczir = lorice,

Torques = Cregel,

Clunitegia = alias Schurcz.

Ezenkívül azonban még függelékül ad Keresztély jegyző egy külön kis hadi műszótárat, mely a következő :

Galeas = Lipken, Bartte

Cuspides = Spisse,

Lanceas = breytte spisz,

Spatas = breyt swert,

Pugiones = degen,

Trusilia = stechmesser,

Cluniculus = thelecz,

Pharetras } = kewcher,
pharetrale }

Clipeos = schilt,

Scuta = pawesz,

Umbones = pockler,

Loricas = panczer,

Arnesium = Brostplech,

Bombarde = { Trubicza,
Huffnicze,
Halbe huwnicz,

Pixides = { Schlangen puchsen,
Tharresze,
Halbe Tarres,
Hakawnicze,
Halbe Hakow,
et manuales seu piscallen.

Dr. IVÁNYI BÉLA.

Kurucz fegyverek összeírása Kassán 1685. A midőn az 1685-ik év őszén — október hó 25-én — kurucz Kassa meghódol a császári sereg előtt, a bizalmatlan vezér, Caprara Aeneas első dolga volt, hogy a lakosságot lefegyverezze s commendant uram azután is aggodalmasan vigyáz reá, hogy a rozsdásodó fegyverek ne kerüljenek ismét a polgárság kezére.

Az elkobzott fegyverek egy részéről szóló jegyzék a következő:

Consignatio armorum anno 1685 a concivibus per germanos acceptorum, nunc iterum post diuturnam germanorum eorundem retentionem, per nos infrascriptos denuo facta. Anno 1692, die 13. mensis Augusti, ex iussu inelyti magistratus.

Et primo quidem.

Egy dob nr. 1.

Egy zászló nr. 1.

Régi nemes városházán levő polhákokhoz conformis polhákok nr. 9.

Mostani időszokta, közönséges polhákok nr. 20.

Két kicsiny, tokban való polhákok 2.

Hosszú és rövidebb karabélyok nr. 31.

Egy főcséres karabély nr. 1.

Két ágyatlan karabély nr. 2.

Aczél nélkül való karabélyok nr. 9.

Hegystőr 7.

Négy, hüvelyes kard nr. 4.

Ezek találtatván, conscribáltattak és resignáltattak Kosztolányi András és Pap János uraimék kezekben, ugymint czaithausz (= zeughaus) tiszteinek alias czaitquartoknak (= zeugwart), hogy rozsdából megtisztítassák és conserválják nemes város fegyveres házában. Anno et die ut supra.

Per me Joannem Zboray
et Andream Bálintffy.

Az okirat hátlapján: Consignatio armorum in fornice officialium plebaniae inventorum. Anno 1692. die 13 mensis Augusti és az irat levéltári száma: 10489.

Commendant uram gondjáról a város jegyzőkönyvei gyakrabban emlékeznek. Így:

1686. Die 29. Januarii. Commendant uram ő nagysága kérdezkedik, hogy a mely városi embereknek sokadalmi alkalmatosságra¹ adatott ki az város házából fegyvere, ha visszarakták-e? Sőt ha nem, tehát mindjárt resignálják, a több városbeliek is, mert másként valamely ember házánál valami fegyvert éri, officiri által visitáltatja és 100 aranyban bünteteti meg.

Majd ismét: 1686. Die 5. octobris. Minthogy commendant uram ő nagysága azon vagyon, hogy mihent az szőlők megszedetnek, szőlőpásztoroktól fegyver elvitessék bizonyos consideratiókra nézve. Erre végezett nemes tanács, hogy gazdáknak megparancsoltassék, addig ne adjanak szőlőpásztoroknak fizetést, míg a fegyvereket be nem hozta. Azon vagyon commendant uram, hogy valakinél fegyver találtatik s fel nem adta város házához, in fl. 100 fogja ötet büntetni. És azon lutheranus deák, az ki in festo Corporis Christi sub solemnitate lövöldözte oskolából, megbüntetessék vagy érette kezések fizessék fl. 100.

Visszatérve a közölt összeírásra, a régi és az akkor modern, az oklevél szavai szerint *mostani idő szokta* polhások kovás lőfegyverek voltak, melyekkel népszerűségben a Teschenben gyártott tesinkák (csinkák) vetekedtek.

Szokatlan alakú fegyver előttünk a töcséres karabély, mely a trombon bélyegzetes magyar neve; a karabély csövének szája töcsérszerűen kiszélesedik, a mint az még itt-ott a keleten divatozik.

Az ágyatlan karabély arról szól, hogy a ma puskaagynak mondott alkotórész mintegy a fekvő puskacső ágyául szolgál; mutatja egyúttal az összefüggést ágyú szavunkkal.

A hegyestőr, melyet a német panzerstecher szolgálai fordítása nyomán mint pánczélszúrót emlegetnek írónk, annyiban rászolgál e nevezetre, hogy keskeny, 3—4 élű, méteresnél hosszabb pengéje szúrásra volt csupán alkalmas.

Kemény Lajos.

Magyar mérnökkari tiszti és közvitész a XVII. századból. Képünk azt a jelenetet ábrázolja, a mint egy mérnökkari tiszt egy segédkező közvitézzel mérő eszközökkel és a tervrajzzal ki-mennek egy építendő erőd alapjait felmérni és kitézni.

A tiszt szűk nadrágot, kurtaszárú csizmát s dolmánya fölébe

¹ A Fábíán és Sebestyén-napi vásárt érti.

öltve, térdig érő, derékba szabott, ujjatlan s tarajos, magas válprémes mentét visel, keskeny gallérral és fent három pár egyenes zsinoros gombolóval. Fején kerek formájú prémes kucsma, mellette kócsag tollforgó. A dolmány ujjának keskeny hajtókája van. Oldalán vágott végű szablya lóg. Kezében pálczát és vékony mérő lánczot visz, mely mindkét végén kis karikákban végződik. Arcza szakáltalan s kis bajuszt visel.

A közvitéz hasonlóképen öltözött, csakhogy mente nélkül csupán dolmányt visel, mely alul két sor keskeny zsinórral szegett s elül három sor apró gombbal s hét pár keskeny zsinór gombolóval díszített. Derékát keskeny csavart szövetöv szorítja, míg vágott végű szablyája a vállán keresztülvetett vékony zsinóron lóg. Bal kezével vállára vetve a háromszögellési mérőt, jobbában pedig félig kinyitott rajztekercset visz, melyen egy csillagsánczrendszerrel tervezett erőd alaprajza látható. Álla borotvált s kis bajuszt visel.¹

¹ *Allain Manesson Mallet. Les travaux de Mars. Paris, 1672, S. r. 137. lapján.*

Magyar mérnökari tiszt és közvitéz a XVII. századból.

Mark Quirin rézmetszete után.

Dr. Szendrei János gyűjteményében.

SZÁLLÓ MIHÁLY HUSZÁRÖRMESTER HŐSTETTE,
1792 okt. 26-án Wanzenaunál.

Szálló Mihály huszárörmester hőstette 1793 október 26-án. A francia nemzeti convent 1793 január 21-én XVI-ik Lajos királyt kivégeztetvén, megfenyítésükre létrejött az első európai coalitio, melyhez Ausztria is csatlakozott.

Az osztrák csapatok Coburg herceg és Károly főherceg vezérlete alatt márczius 17-én Neervinden mellett, főleg a magyar csapatok, nevezetesen a Sztáray gyalogezred és Benyovszky lovasdandára, az Eszterházy huszárok s Boros lovasdandárának vitéz magatartása folytán a Dumouriez vezérelte francziákat döntőleg megverték.

Coburg ekkor azt a hibát követte el, hogy a helyett, hogy egyenesen Páris ellen indult volna, apró várostromokkal fecsérrelte el az időt, mialatt a francziák új hadsereget teremtve, október 15. és 16-án Wattignies mellett megverték őt, úgy hogy az osztrák csapatok Franciaország területét elhagyva, mindenütt visszavonulni kényszerültek.

Ezt a sokszor súlyos veszteségeket okozó visszavonulást is legnagyobb részben a magyar huszár ezredek vitézsége fedezte, közben számos legendaszerű hősi tettet hajtva végre.

Ezek közül többet egykorú képek örökítenek meg. Ilyen az a rézmetszet is, mely *Szálló Mihály* székely, huszár-ezredbeli őrmester hőstettét ábrázolja, a ki 1793 október 26-án a Wanzenu mellett ütközetben nemcsak az ellenség által körülfogott századparancsnokot vágta ki, nemcsak hadnagyát, gróf Lázárt mentette meg, hanem egy rendkívül veszélyes ponton tüzelő francia útegre rohanva, annak személyzetét egymaga levágta s azután egyik megsebesült emberét, a ki alól a lovat kilőtték, az ellenség szeme előtt csapatához vitte és biztonságba helyezte.

Ezt a hőst mutatja be *Mark Quirin* rézmetszete, azt a jelenetet ábrázolva, amint Szálló, lovával a francia ágyu legénysége közé ugrat és azokat egyenkint levágja. Maga Szálló, kipödört bajszu, borotvált állu, tömzsi legény, a ki a kor divatjaként, még hosszú czopfot visel. Fején, elől réz rózsával, kettős tollforgóval s oldalt vitézkötéssel diszített magas nemez csákó van, öltözete prémmel szegett felöltött zsinoros mente, magyar nadrág s fönt szívalakulag vágott száru csizma. Mellén széles szíjon keresztül vetve karabély, két oldalt az I. Ferencz monogrammjával diszített tokokban pisztolyok; jobb-jában magasra emelt széles szablya. A háttérben az őrmesterük után vágató, közeledő huszárcsapat látszik.

A rézmetszet magassága: 26·05 cm., szélessége: 18·07 cm. Kiadta Johann Ottó Bécsben. A kép alatt hatsoros német szöveg. Dr. Szendrei János gyűjteményében.

A Blankenstein huszárok a würzburgi ütközetben. 1796 szeptember 3. A Blankenstein (most württembergi) huszárok legdicsőbb napjainak egyike szeptember 3-ika, mely napon az ausztriai hadsereg a hős Károly főherceg fényes vezetése alatt a győzelmes würzburgi ütközetet vívta ki, s a francziákat döntőleg megverte. A Blankenstein-huszároknak itt jutott osztályrészül, hogy ezredbe összpontosulva, a gyalogságra intézett két nagyszerű rohamával az ütközet döntését előmozdítsa. A dicső würzburgi ütközet napját, mint emléknapot, az ezred azóta évenként megünnepli. E nevezetes csata napján első ízben *Báró Szent-Kereszty* ezredes az ezreddel két ellenséges négyzetet alakított zászlóaljat ugrasztott széjjel. A gyalogság nagyobb részét kardrahányták, kilencz tisztet és 400 embert pedig elfogtak.

Rövid időre rá egy gyalogsági oszlop nyomult támadásra előre, mely több század által az ezredes vezénylete alatt szétszóratott és visszaveretett. Az ezred vesztesége: 9 ember halottakban és 16 ló. Kandó főhadnagy, 22 ember és 38 ló sebesülve.

Báró Szent-Kereszty ezredes az ezen ütközetben tanusított hősiességeért a Mária Terézia-renddel lőn kitüntetve.

Azonkívül még különösen kitűntek: Révay Ferencz báró őrnagy és Csanády százados.

A legénység közül kivált Hencz káplár, ki még hat más bátor huszárral mint legelső ugratott be a gyalogsági négyzetbe, a szuronyokat parirozta, miáltal a mögöttük jövő 8-ik század benyomulhatott. Hencz az ezüst érmet kapta meg e hőstettéért, Sverteczky és Sarkady huszárok szintén vitézségi érdemeket nyertek. Sarkady lovát vesztvén, gyalog folytatta kardjával a harcztot. Novák és Nellinger káplárok, kik tíz huszárral az oldaljárórt képezték, ugyesen a rohamhoz csatlakoztak s a négyzetet hátba támadták. Mindkettő az ezüst érmet kapta és rajtuk kívül még nyolcz huszár is, kik sebesült tisztjeiket mentették meg.¹

Magyar huszárok az asperni családban. 1809 május 21-22. A 6-ik huszárezred azon magyar ezredek közé tartozott, a melyek sok dicsőséget szerezve vettek részt a nagy francia hadjáratban, s 1809 május 21-22-én Aspernnél Károly főherceg hadseregét diadalra segítették. Az ezred a csata első napján a 12-ik drago-

¹ *Fluck Bela.* A csász. és kir. 6. huszárezred története. 1734—1896. Gyöngyös, 1905. 59—60. ll.

nyos ezreddel az előre nyomuló francia lovasság zömére rendkívül sikeres rohamot intézett és azt visszavonulásra kényszerítette. Május 22-én Wieland alezredes az ezred több századát merész és sikeres rohamra vezette a francia vértések ellen, kiket úgyszólván teljesen elűzött. Az ezred vesztesége ezen a két napon 35 halott és 72 ló, 4 tiszt, 78 ember és 44 ló megsebesülve.

Magukat különösen kitüntették: *Wieland* alezredes, kit egy évvel utóbb a Mária Terézia rendjellel is díszítettek, *Gróf Blankenstein Henrik* őrnagy, *Simonyi* és *Neleczyk* századosok és *Rosty* főhadnagy.

A legénység közül a következők tüntették ki magukat:

Molnár őrmester, ki május 21-én a 4-ik osztály zászlóját és az ellenségtől elvett úteget mentette meg. Jutalma: ezüst érem és 200 forint. *Kováts Pál* közhusár sebesülése daczára a fogságba jutott Szabó káplárt mentette ki és egy elkobzott lovat szerzett neki. Ezüst érmet kapott. *Torpay György* közhusár Rosty főhadnagyot mentette meg a fogságba jutástól. Ezüst érem. *Sárossy István* közhusár a lovával felbukott Ilty főhadnagyot saját lovára emelte s így a biztos fogságból mentette meg. Jutalma két arany. *Matra István* káplár, kinek rendkívül gyors volt a lova, a rohamnál azt kihasználva, az arezvonalból előre száguldott és az ellenséges századparancsnokot annak saját százada szemeláttára ütötte le. Hőstettéért ezüst érmet kapott. *Jámbor György* közhusár szakasparancsnokát, Stenz hadnagyot, ki lovát veszté, a viadal szorongásából mentette ki s visszatérve, vitézül tovább harcolt. Jutalma: ezüst érem. *Hemmer* káplár és *Sete István* közhusár gróf Keglevich főhadnagy életét mentették meg. Az előbbi ezüst érmet, az utóbbi három aranyat kapott jutalmul. *Szánits Sándor* közhusár a zászló megmentésénél segédkezett Molnár őrmesternek. Ezüst érem. *Félic József* közhusár és *Kiss István* káplár három ágyút, melyeket az ellenség megtámadott, mentettek meg. Jutalmuk ezüst érem volt. *Nagy-Szováty János* közhusár május 22-én egymagában hét ellenséget fogott el. Ezüst érem. *Kugly István* közhusár a roham közben észrevette, a mint a századja oldala felé francia vértések közelednek. Nehány huszárral elszántan azokra tört és azok parancsnokát megsebezte. Két aranyat kapott jutalmul. *Sándor Mihály* közhusár nyilvános dicséretet nyert azért, mert midőn egy francia tisztet elfogott, azt nemcsak hogy ki nem fosztotta, hanem még sebéit is sajátkezüleg kötözte be. *Gulyás András*, *Horváth Pál* és *Kiss István* huszárok tisztjeiket, kiket az ellenség körül kapott, a biztos fogságbajutástól mentették meg. Kiss három aranyat, Horváth dicséretet kapott, Gulyásnak, ki ez alkalommal sulyosan meg-

sebesült s már a huszonnegyedik évét szolgálta, régebben szerzett ezüst vitézségi érmét arannyal cserélték ki. Ez a vitéz huszár, kinek arczképét a 6-ik huszárezred mai napig kegyelettel őrzi, 1763-ban Eszlán, Szabolcsmegyében született, 1778-ban soroztatott be, s 12 hadjáratban, 30 ütközetben és csatában vett részt. Háromszor sebesült meg és 46-ik szolgálati évében 1823-ban az ezrednél halt meg.

Barak Mihály káplár egy ellenséges járőr parancsnokát párviadalra szólította fel, miután azonban az erre rá nem állt, pisztolyával lőtte le és a járőrre támadva, jól közibök vagdosott. Az asperni csata második napján is vitézi példával járván elől, ezüst érmet nyert. *Schmidt Ferencz* ezred-törzstrombitás minden viszontagságban az ezredparancsnok oldalán lévén, nagy bátorsága és megbízhatósága által tünt ki. Három aranyat kapott. Abrudbányai István, Magyar Sándor, Szabó József, Papp Pál, Aranyos Imre, Farkas György, Nagy István közhuszárok és Stumpf trombitás főlebbvalóik és több bajtársuk életét mentették meg viadal közben, miközben Papp öt lánzsadőfést kapott. Kiténtették továbbá magukat Boltscher Imre káplár, Kovács Pál közhuszár, Harmann József őrmester és Hermann József káplár.¹

Egy járőr hőstette a Volta melletti harczban, 1848 jul. 27. Az olaszországi Volta város körül zajló harcz folyamán *Kropf János* szabari illetőségű tizedes, ki négy emberrel, mint járőr az előre nyomuló rajvonal előtt járt, észreveszi, hogy egy erős ellenséges szakasz ugyanazon magaslat felé törekszik, mely felé az ő rajvonalra sietett. Hátrafordulva gyorsan magához inti a mögötte haladó *Toll János* berkesdi illetőségű tizedest, s annak raját — 11 embert — s velük gyors futással igyekszik a hegytetőre. Ő maga el is éri a hátat, de látja, hogy az olaszok szakasza — mintegy hatvan ember, sokkal közelebb van ahoz, mint az ő vitézei. Az ellenség tehát megelőzte őket.

Kropf azonban nem veszi el lélekjelenlétét, hanem legényeivel — nehogy felfedeztessék — egy magaslatról a hegyoldalra lefelé húzódó mély vízmosásba veti magát s abban vezeti 16 vitézét a tető felé. Közben az ellenséges szakasz felérkezik a csúcra, körültekint, tájkozozza magát, alkalmas állást és jó fődőzékert keres, s megpillantva a fával benőtt vízmosást, annak veszi útját. Kropf János tizedes csak

¹ *Fluck Béla*. A csász. és kir. 6. huszárezred története. 1734—1896. Gyöngyös, 1905. 84—87. ll.

ezt várta. A legnagyobb nyugalommal 50 lépésnyire hagyja jönni az olaszokat, s akkor egyszerre jól irányzott ösztüzet zudít reájok, aztán szuronysegezve rohammal ront nekik. Amazok a váratlan rajtaütéstől annyira megdöbbennek, hogy azt se nézték, kicsoda a támadó, hanem hanyathomlok iramodnak le a lejtőn, mialatt a 17 bátor csatár pusztító tűzzel üldözi a megfutamított 60 harczost.

Öten az olasz katonák közül annyira megijedtek, s az üldöző tűztől annyira félték, hogy lefelé szaladtukban egy a domboldalon fekvő kis gödörbe ugrottak be, gondolva, hogy ott a golyók ellen védelmet találnak, s észrevétlenül elrejtőzhetnek. De Kropf egy embere meglátta ezt. Szuronysegezve tör reájuk egymaga s oly erélyesen viselkedik, hogy azok neki minden fegyverüket átadják, s aztán ellenkezés nélkül követik őt a fogságba. A 17 bátor legény hősiesség magatartása nagy hatással volt a harcz további menetére s annak végeredményére. Mert meg volt hódítva a magaslat, melyen azután a csatárok magukat befészkeltek, s az ellenség minden támadását visszautasították úgy, hogy az alkonyatkor az egész vonalon megverve feladja a további harcot és számos halottat, és sebesültet hagyva a csatatéren, visszavonul.

Kropf tizedes lélekjelenléteért és biztos és elszánt vezetéseért az arany, Toll tizedes az I. rendű ezüst, öten a közvitézek közül pedig kiváló bátorságukért a II. rendű ezüst vitézségi érmet kapták.¹

A 10-ik huszárezred közlegényeinek hőstettei a solferinói csatában, 1859 jun. 24. A III. Frigyes Vilmos porosz király nevét viselő 10-ik huszárezred 1., 2., 5. és 6. százada a solferinói csatában 1859 június 24-én a gyalogbrigádoknál volt beosztva, míg a 3., 4., 7. és 8. század báró Edelsheim ezredes vezetése alatt harczolt. Mindegyik század több rohamot intézett úgy az ellenség gyalogsága, mint lovassága ellen, s a vitéz rohamoknak egyik sem bírt ellentállani. Az ezred vesztesége e csatában 8 tiszt, 118 ember és 126 ló volt.

A legénység hősi magatartásáról fényesen tanuskodnak az ezrednek e csatáról szóló feljegyzései.

¹ *Leírása*, A m. kir. pécsi 19. honvédgyalozezred kiegészítő kerületébe illetékes Baranya, Somogy és Tolna vármegyei hadviselt és ő cs. és apostoli királyi Felsője legfelsőbb Hadurunk által vitézségükért kitüntetett bátor katonák hadi tetteinek. Összeállított hiteles adatok nyomán, buzdító példaadásul a legénység számára *Kirchner Hermann* ezredes, ezredparancsnok úr megbízásából. Hely és év nélkül. (Pécs, 1904.) 24—25. ll.

Rendíthetetlen bátorságának adta jelét *Kapcsó András* huszár, a ki saját életét vetette kockára, hogy feljebbvalójáét megmentse. Báró Lederer Károly kapitány ugyanis a harc hevében az ellenségtől körülvétetvén, már-már komoly veszedelemben forgott, midőn *Kapcsó András* huszár elővágtatott, egymásután három ellenséges lovast levágott, miáltal a kapitánynak sikerült magát az ellenség közül kivágni. *Kapcsó* huszárt e hőstetteért az arany vitézségi éremmel tüntették ki.

Hasonló halálmegvetéssel szállt sikra az a három huszár, a ki gróf Geldern Károly hadnagyot ragadta ki az ellenség kezéből. Ez a bátor tiszt, a kit a Chasseur d'Afrique lovasok fogtak körül, kilencz szurási sebet kapván, magát az ellenségnek megadni kényszerült. Midőn gróf Geldern a francia altisztnek kardját átadta, épen akkor érkeztek a hely színére *Berta Ferencz*, *Siska János* és *Nagy Sándor* huszárok, kik a meglepett francziákat oly erővel támadták meg, hogy gróf Geldernnek még maradt annyi ideje, hogy kardját a francia altiszt kezéből visszarántsa, s minthogy az ellenséges lovasok a huszárok által szétverettek, a súlyosan megsebesült tiszt a fogságba eséstől megmenekült. *Berta Ferencz* huszár e hőstetteért a nagy ezüst érmét, *Siska* és *Nagy* a kis ezüst vitézségi érmét kapták.

Török kapitány a 2-dik század két szakaszával ellenséges gyalogoszályokat támadván meg, egy szederfa mögé rejtőzött francia tiszt által meglövetett. Ekkor *Kiss János* huszár az ellenséges tisztnek neki rontott és rövid tusa után fejét széjjel hasította. *Kopcsó József* huszár azután a kapitány segítségére sietett és őt, mivel nehéz megsebesülése miatt másképp nem lehetett, az ellenség tűzéből a bekötözési helyig hátán vitte. *Kiss János* huszár a nagy ezüst vitézségi éremmel, *Kopcsó József* huszár pedig a kis ezüst vitézségi éremmel tüntettetett ki.

Bernárd György huszár a 3-ik századból, ki már a magentai csatában a kis ezüst vitézségi éremre tette magát érdemessé, azon pillanatban, midőn Hild őrnagy egy ellenséges lovast levágott, de egyuttal két francia tisztől megtámadtatott, egy francia tisztet leszúrta, a másikat pedig menekülésre kényszerítette és így megmentette az őrnagyot a kikerülhetetlennek látszó életveszélyből. Ezen ismételen bebizonyított vitézségéért az arany vitézségi érmét kapta.

Midőn Friedenfels kapitány egy gyalogság elleni rohamnál meglövetett, több huszárt rendeltek ki a kapitány elől fekvő holttestének visszahozatalára. Ezek között különösen kitüntette magát *Nagy István* 4-ik századbeli huszár, ki a holt tetemet a tüzelő ellenség szemé-

láltára maga előtt lova nyakára vette s visszahozta. Vitéz tetteért a kis ezüst vitézségi érmet kapta, s a kapitány családja gazdagon megajándékozta.

A hős katona valódi mintaképe volt *Zsolnay András* 8-ik századbeli huszár, ki a roham előtt és közben bátorságra buzdította bajtársait, kiváló vakmerőséggel az ellenséges sorokon keresztül tört és az ellenség hátsó oldalán nagy zavart okozott. Majd megpillantván gróf Walderndorf kapitányt, kit az ellenséges chasseurök már egészen közrefogtak, azonnal odarugtatott, erős kardesapásokkal menekülésre kényszerítette az ellenséget, s a nagy veszélyben forgó kapitányt megmentette. Azután egy ellenséges tisztet vett üldözőbe, míg egy ellenséges osztálytól körül nem vétetett. Zsolnay magát hősiezen addig védte, míg több vágás és szurástól sulyosan megsebesülve, lováról lebukott. Miután 13 sebet kapott és lova is meglövetett, fogságba került, melyben megható jelét adta tisztjei iránt való ragaszkodásának és önfeláldozásának. A fogságban ugyanis a 8-ik század két tisztjével, Barankay kapitánynyal és báró Henneberg főhadnaggyal találkozott, s bár sebei sokkal sulyosabbak voltak, mint a tisztké, őket az első percztől fogva ápolta és mivel egy néhány krajczárt el tudott rejtteni, míg a két tiszt mindenét elvesztette, nekik szivart vett s mindenféleképen könnyíteni iparkodott sorsukon.

A fogságból szabadulván Ő Felsege az ép oly bátor, mint nemes lelkületű huszárt arany vitézségi éremmel tüntette ki s 1000 forinttal megjutalmazta.

Barankovics Pál huszár az első századtól egy járőrrel Goitó-felé kiküldetvén, akkor ért oda, mikor Fiala kapitány egy különítménnyel a Mincio folyón át akart kelni. A ragadó ár a kapitányt lerántotta a lóról, s már a legnagyobb életveszélyben volt, midőn Barankovics huszár a folyóba vetette magát és saját élete veszélyeztetésével nemcsak a kapitányt és lovát, hanem még két bajtársát is megmentette. Ő Felsege ezért a koronás ezüst érdemkereszttel tüntette ki.

Még egy hős cigány huszár emlékét is őrzik a 10-ik huszárezred feljegyzései. *Ballágh Ferencznek* hívták, s a 8-ik század egyik legszebb és legjobb huszára volt. Többször emlegette, hogy ő e hadjárat alkalmával vagy az arany vitézségi érmet szerzi meg, vagy ezt a hadjáratot túl nem éli. Minthogy a solferinói csatában lova már az első rohamnál meglövetett, karddal kezében gyalog rontott az ellenséges lovasokra. Báró Lederer kapitány ezt észrevéve, odakiáltott neki, hogy iparkodjék az összezapott harczosok között kijutni és egy zsákmányolt lóra felszállni. Ballágh azonban, mialatt egy megsebesült

chasseurt lábánál fogva lováról lehuzott azt felelte: «Nincs szükség arra, ezekkel a ficzkókkal egy huszár gyalog is megbír!» Sok lövéstől és kardsapástól találva később holtan rogyott össze.¹

¹ *Emléklapok* a III. Frigyes Vilmos király nevét viselő 10-ik huszár-ezred történetéből. 1741—1904. Kulnigg Frigyes őrnagy rajzaival. Nyiregyháza, 1904. 10—26. ll.

